

Araşdırmalar göstərir ki, təhsilin inisafına xidmət edən innovativ fəaliyyətin dəmir təkmilləşdirilməsi, dövrün tələbləri, elmi-pedaqoji baxımdan ardıcıl və sistemli olaraq yeniləşdirilməsi zəruridir. Məlumdur ki, innovativ fəaliyyətin özü elə yeniliklərin tətbiqi ilə müşayiət olunan fəaliyyətdir. Lakin bu fəaliyyət prosesində də yeniliklər tətbiq olunarkən elmi-pedaqoji tələblər nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan müvafiq inkişaf proqramlarının hazırlanması və onun fəaliyyət modelləri kimi qəbul edilməsi məqsədəuyğundur.

Rəyçi: prof. Ə. Ağayev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". //Azərbaycan məktəbi, 2013, № 5.
2. Abbasov Ə. Kurikulum islahatının əsas istiqamətləri. // Azərbaycan məktəbi, 2011, № 4.
3. Ağayev Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adiloğlu, 2006.
4. Əlizadə H. Milli təhsil strategiyası ilə məktəbə doğru. Azərbaycan müəllimi, 2014, 17 yanvar.
5. Алмазова Н., Попова Н. Теоретические и прикладные аспекты вузовского инновационного процесса (на примере дисциплины иностранных языков). // Инновации в образование, 2003, № 4.
6. Богуславский М. Инновационный потенциал разработки теории содержания образования и образовательных технологий (в отечественной педагогике второй половины XX века). М., 2008.
7. Виткина М. Проблемы и перспективы развития образования в области реставрации и сохранения культурного наследия. Качество инновации образования. (ежемесячный научно-практический журнал). №11, 2013.

8. Иванова Л. Инновационные условия развития профессиональной компетентности учителя // Инновации в образование, 2003, № 4.

9. Хуторской А. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика. М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005.

И.Джабраилов

Особенности совершенствования инновационной деятельности в образовании Резюме

Статья уточняет значимость инновационной деятельности в условиях модернизации образования. Здесь анализируются инновационные научные и теоретические вопросы, связанные с инновационной деятельностью, а также положения, содержащиеся в государственных документах. В данной статье, обобщая существующий опыт и научные исследования обосновывается влияние инновационной деятельности на развитие и повышение качества образования. Отмечается важность систематического совершенствования технологий инновационной деятельности.

I. Jabrayilov

Improving features of innovative activity in education Summary

The article clarifies the nature of innovative activity in terms of modernization of education. Scientific and theoretical issues, the provisions contained in the documents related to the innovative activity are analyzed in this article. The article summarizes existing experience, research results and substantiates the impact of innovative activity on development of education and quality improvement. It is noted that it is important to systematically improve the innovative activity technologies.

О ХЭМ ДЭ БӨҮҮК ПЕДАҚОҚ ІДІ

Buludxan Xəlilov,

filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin xüsusi mövqeyə malik görkəmli simalarından olan Bəxtiyar Vahabzadənin pedaqoji görüşləri də tədqiqat obyektı olmuşdur. O, həm müəllimlərinə böyük hörmətlə yanaşmış, həm də öz biliyini tələbələrə verməkdə qüvvəsini asırqəmənmişdir. O, Azərbaycan ədəbiyyatının yaşlı nümayəndələrinə də öz müəllimi kimi baxardı. Bəxtiyar Vahabzadənin özünü borclu saydığı adamlardan biri də ustad şairimiz Səməd Vurğundur. Böyük Vətən müharibəsi illərində ədəbiyyata gəlmiş onlarca gənc şairin püxtələşməsində, yetişməsində Səməd Vurğunun böyük rolu olmuşdur. Səməd Vurğun Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında öz fikir və ideyaları ilə bir mayak rolunu oynamışdır. Bu da bir alın yazısıdır ki, Bəxtiyar Vahabzadə "Səməd Vurğunun poeziyası" mövzusunda dissertasiya yazmışdır. Bəxtiyar Vahabzadə bununla Səməd Vurğundan sənətin sirlərini öyrənmiş və elmi dərəcə almışdır. O, ali məktəbdə uzun müddət dərş demiş (Azərbaycan Dövlət Universitetində - indiki Bakı Dövlət Universitetində), nüfuzlu müəllim kimi tələbələrə tərəfindən sevilmişdir. Çox yaxşı bir nümunədir ki, Bəxtiyar Vahabzadə, onun taleyində mühüm rol oynamış Səməd Vurğunu heç vaxt unutmamış və özünü ona borclu bilmişdir. O, 1956-cı ildə yazdığı "Mən ona borcluyam" məqaləsində yazırdı: "... Səməd Vurğunun göstərişləri biz gənclə-

rə həmişə fayda vermiş və bizim inkişafımıza kömək etmişdir. Mən bir şair kimi yetişməyimdə, Səməd Vurğunun mürəzzəllərinə, onun alovlu şeirlərinə və bizimlə olan şəxsi söhbətlərinə çox borcluyam". Deməli, bu etiraf onun göstərir ki, Səməd Vurğun Bəxtiyar Vahabzadə üçün əsl ustad və müəllim olmuşdur.

Bəxtiyar Vahabzadə onun həyatında az-çox rol oynayan, onun xeyrixahı olan, onun barəsində xoş söz deyənlərin hər birinə hörmət və rəğbətlə yanaşmışdır. Bunlardan biri də Mehdi Hüseynidir. Mehdi Hüseyn görkəmli ədib olmaqla yanaşı, nəinki Azərbaycandakı, hətta dünyadakı ədəbi-bədii prosesləri izləyən, yerindəcə bunları yüksək səviyyəli elmi-nəzəri məqalələri ilə təhlil edən vicdanlı bir ədəbiyyatşünas - tanqidçi olmuşdur. Əslində, dünya gör-götür dünyasıdır. Hər kəs görür, öyrənir və yetişir. Görkəmli şəxsiyyətlərin hər biri bu cür yetişmişdir. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseynədən ədəbi mühitə qaynamaq qabiliyyətini, ədəbi mühitə biganə qalmağı, ədəbiyyatla, sənətlə yaşamağı, iradəli olmağı, ədəbi və ictimai hadisələrə öz ağılı ilə baxmağı, mərdənəliyi, haqqı dost olmaq keyfiyyətini və digər keyfiyyətləri öyrənmişdir. Yaxşı bir misal var: "Azın qadrini bilməyən çoxun da qadrini bilməz". Bəxtiyar Vahabzadə öz qadri bilənliyini həmişə mövqə kimi nümayiş etdirmişdir. Əlbəttə, kim ona na yaxşılıq edibsa, onun

heç birini unutmamışdır. Bu cür qədrbilənlik keyfiyyəti onu daha da sevdirmiş, geniş ictimaiyyətin dərin hörmət və məhəbbəti qazanmışdır. Bəxtiyar Vahabzadə 1969-cu ildə "Döyüşən ədib" məqaləsində yazır: "Bu gün Mehdi Hüseynin 60 illiyini keçirik. O aramızdan tez getdi. O indi yoxdur, ancaq bir yerə yeri görünür. Bu gün mən yazıçı vicdanımla onun əziz xatirəsi önündə başımı əyirəm". Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseyni öz ustadı, müəllimi kimi qiymətləndirir və ona dəyər verir. Bunu şərtləndirən səbəblər vardı. Bu səbəblərdən biri o idi ki, Mehdi Hüseyn vaxtilə Bəxtiyar Vahabzadənin çap olunmuş "Ətiraf" əsərini dərinlən oxumuş və ona qarşı olacaq ittihamların qarşısında səbirli, təmkinli olmağı məsləhət bilmişdi. Təbii ki, Bəxtiyar Vahabzadəni səbirli, təmkinli olmağa çağıran Mehdi Hüseyn qələm yoldaşlarının etiraf etdiyi kimi "ədəbiyyatın əlisizahlı keşikçisi" olmuşdur. Bəxtiyar Vahabzadə 1969-cu ildə yazırdı: "10-15 gün bundan qabaq köhnə yazılarımı araşdırarkən üstündə bir qeyd vardı: "Bəxtiyar, çıxış etməsən yaxşıdır, danışasın olsan, təmkinli... H.Mehdi".

O bu qeydi məna 7-8 il bundan əvvəl Yazıçılar İttifaqında keçirilən bir müşavirə zamanı göndərmişdi. Həmin müşavirədə yazıçılarmızdan biri məni "Ətiraf" əsərinə görə "Tolstoyçuluqda" ittiham edirdi. O zaman çıxış etmədim. Həm də Mehdi müəllimin bu əsər haqqındakı fikrini bildirdim. Əsər jurnalda çap olunan kimi o məna zəng çalıb rəyini telefonda demişdi.

Marhum yazıçımız həmin qeydi ilə məni səbrə, təmkinə çağırırdı".

Başqa bir tərəfdən, Mehdi Hüseyn bir ustad və müəllim kimi, gənc nəslə tələbkarlıqla, qayğı ilə yanaşan ustad və müəllim kimi ədəbiyyatımızdakı bütün məsələlərə münasibətini həmişə açıq şəkildə bildirmişdi.

Bəxtiyar Vahabzadə Mehdi Hüseyni bir müəllim, ustad kimi başqa cəhətdən də

qiymətləndirirdi. Bu da onun ədəbiyyatdakı nöqsanı, hətta həqiqi dost olduğu ədəbiyyat adamlarının nöqsanına göz yummaması ilə bağlı olmuşdur. Məhz ədəbiyyatın həmişə beləsinə ehtiyacı olmuşdur. İndi ədəbiyyatımızın belə ehtiyacı daha çoxdur. Bəxtiyar Vahabzadə onun barəsində yazırdı: "Bizim onunla S.Vurğun yardıcılığı haqqında çox tez-tez mübahisələrimiz düşərdi. O, S.Vurğunun sənətinin həddindən artıq səvəsinə baxmayaraq, böyük şairin yaradıcılıq nöqsanlarına da göz yummazdı."

Əgər bizim hər birimiz hansısa bir elmi, bədii əsəri oxuyuruqsa və oradan nəyi öyrəniriksə, öyrəndiklərimiz fəaliyyətimizdə gerəkli olursa, deməli, həmin əsərlərin müəllifi müəllim, ustad kimi dəyərləndirilməlidir. Bu mənada bizim hər birimizdə dərs deməyən, heç özünü görmədiyimiz müəllimlər, ustadlar var ki, biz onların əsərlərindən çox şeylər öyrənmişik. Deməli, öyrənmişiksə, onlar bizim hər birimiz üçün müəllimdir, ustadıdır. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə belə ustadlara, müəllimlərə böyük dəyər verirdi və onlardan ədəbi gəncliyin, bütövlükdə gəncliyin çox şey öyrənmə biləcəyini söyləyirdi. O yazırdı: "Bugünkü ədəbi gənclik Ələsgər şeirindən çox şey öyrənə bilər. Bəzən aşiq şeirinə ibtidai damğası vurulur. Bu şeirin dərinliyinə getmək lazımdır. Onun inceliklərini qavramaq lazımdır. Təcnislərdə çox böyük şəkil məhdudluğu var. Həm sözlərin şəklində, həm də şeirin formasında. Lakin bu məhdudluğa baxmayaraq, Ələsgər yalnız forma obrazlılığına uymamış, məhdud forma qəlibində çox böyük fikirlər söyləməyi bacarmışdır.

Biz Aşiq Ələsgərin şeirindən həm fikir, həm də şəkil gözəlliyini öyrənmə bilərik".

Xalqın yaratdıqları, təcrübədən üzünə çıxan dəyərlər insana çox şey verir. Bir sözə, xalqdan böyük müəllim və ustad ola bilməz. Uşaqlıqdan indiyə qədər babala-

rımızdan, nəvələrimizdən, ağsaqqallardan, ağbırcaqlardan eşitdiklərimizi, onların danışdıqlarını, təcrübədən çıxması fikirlərini, məntiqlərini yaddaşımıza yazsaıydı, nələr öyrənməsi olardı. İnsan yaşının müəyyən mərhələsində dark edir ki, o, öyrənməli olacağı bir çox məsələlərdən heç özü də bilmədən imtina etmişdir. Uzun illər boyu dada-babalarımızın öyrəndiklərini öyrənməkdən imtina etmək insanları doğma kökə, milli dəyərlərə sadıqlıqdan uzaqlaşdırmışdır. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə babasından, nəvəsindən öyrəndiklərini etiraf edir, bununla da gənc nəslə çatdırır ki, biz onlardan öyrənməliyik. Onların söylədiyi şeirləri də, fikirləri də, hadisələri də uşaqlıqdan beynimizə həkk etməliyik və bu təməl üzərində inkişafımızı tapmalıyıq. 1972-ci ildə yəni də Aşiq Ələsgərə həsr etdiyi "Mən aşıqəm, tsaqq yoxdur dilimə" məqaləsində Aşiq Ələsgərin yaradıcılığının xalq ruhuna, xalq məna-viyyatına söykəndiyi və buna görə də ondakı hikmətin dərinliyinə səcdə etdiyini etiraf etmişdir. Onun şeirlərindəki doğmaliği, təmizliyi xalqa bağlılıqla əlaqələndirmişdir. Ona görə də xalq Aşiq Ələsgərin şeirlərini əzbərdən bilməlidir. Bəxtiyar Vahabzadənin fikrincə, biz Aşiq Ələsgəri və eləcə də digər klassikləri onların yaradıcılığından dərinlən oxuyub öyrənməklə yanaşı, həm də xalqın dilindən ata-babalarımızın bildiklərindən öyrənməliyik. Çünki onlar xalqı o qədər yaxın ruhda yazıb-yaradıblar ki, elə bil ki, onların şeirlərini xalq özü yaradıb. Beləliklə, Bəxtiyar Vahabzadə babasından öyrəndiklərini də yüksək qiymətləndirirdi. O yazırdı: "Bizim evimiz Şəkinin "Yuxarı – baş" məhəlləsində idi. Şəhərin qurtaracağındakı ən axırıncı evlər bu məhəllədə. Bizim məhəllədən sonra dağlar başlayır. Evimiz dağ yolunun kənarında, bir təpənin üstündədir. Yazbaşı qoyun sürürləri bizim evin yanından keçib dağa gedərdi. İldə iki dəfə, qoyun dağa çıxanda və düşəndə bu

yolda mərəkə qopardı. Birdən yarım saat dayanıb mələş-mələş ötən qoyun sürüsünə tamaşa olarsa, ləzzət alardı. O zaman babamın dilindən bir bənd şeir eşidərdim:

Kəkotu, qırqbuğum, qaymaqqıçayı,
Bənövşə, qantapar, qızlar örpəyi,
Qoyun mələşməsi, çoban tütəyi,
Çəkir uzaqlara xəyalı, yaylaq!

Əlbəttə, bu bənddəki bütün sözləri başa düşürdüm. Kəkotunu, qırqbuğumu, qaymaqqıçayını, bənövşəni görmüşdüm". Görəsən, indiki uşaqlar bu sözlərin mənasını başa düşürmü?! Dilimizdə bu qəbildən olan yüzlərlə, minlərlə belə sözlər vardır ki, uşaqlar o sözlərin mənasını başa düşmürlər. Bunun bir səbəbi odur ki, bəzi uşaqlar xalqımızın həyat tərzindən, məişətindən, Azərbaycanımızın təbiətindən uzaq olduqları üçün belə sözləri başa düşmürlər. Bunun əlavə də çox böyük acı fəsadları ola bilər və fəsadlar olur da. Belə ki, bəzi uşaqlar xalqdan, onun məna-viyyatından, ruhundan, həyat tərzindən bixəbərlər. Belə olanda onlar klassiklərin yaradıcılığında, eləcə də xalq yaradıcılığında uzaq düşürlər. Nizamini, Nəsimini, Füzulini, Xətəini, Aşiq Ələsgəri və eləcə də digərlərini, bəla doğrusu, onların yaradıcılıqlarını səva bilməyir. Ən başlıcası Azərbaycan təbiətini, onun bitkilərini, gül-çiçayını tanıyırlar. Təbiətə olan yadlaşmamın özü də uşaqların təbiətini dəyişir. Halbuki Bəxtiyar Vahabzadə deyirdi ki, o, babasından dilindən eşitdiyi bir bənddəki şeirdə adı çəkilən bütün bitkiləri gözələri ilə gördüyü üçün onları – sözlərin mənasını başa düşürdü. Ancaq bu bir bənddəki şeirdə "Xəyal" sözünü başa düşə bilmirmiş. O yazırdı: "Ammma bu bənddəki "Xəyal" sözünü heç cür başa düşə bilmirdim.

"Xəyal" sözünün mənasını isə mən çox sonralar başa düşdüm". Deməli, insan bilmədiyini soruşmaqla öyrənir. Öyrənmək üçün görək bu istəkdə olasan, bilmədiklərini təkcə kitabdan deyil, yerində və məqamında

bilənlərdən öyrənmədən. Bu mənada kiçik yaşlardan bilmədiyini öyrənən uşaqlar sonralar öz yaş səviyyəsinə uyğun bilgi əldə edə bilərlər. Bəzən görsən ki, hər hansı bir uşaq, yeniyetmə, gənc, eləcə də ortayaşlı və ahıl yaşlı insan öz yaş səviyyəsinə uyğun biliklə ölmür. Onların dünyagörüşü, doğma ana dilindəki sözlərin bir çoxunun mənasını bilməmələri onların nitqinə əngəl təşkil edir, nitqləri qüsurlu, yorucu olur, nitqləri nitq mədəniyyətinin tələblərinə cavab vermir. Ona görə də dildə olan sözlərin mənaalarını həmin sözlərlə ilk tanışlıqdan öyrənməlidirlər. İlk tanışlıq işe aillədən başlayır. Uşaq ailədə atadan, anadan, babadan, nənədən, böyük qardaş və bacıdan ilk tanış olduğu sözlərin mənaasını öyrənməlidir. Ancaq bəzən valideynlər də uşaqların ilk tanış olduğu sözlərin mənaalarını ya bilmir, ya da uşağa başa salmağı bacarmırlar. Belə olanda uşaq hər hansı bir sözün ifadə etdiyi məfhumu, anlayışı seçib fərqləndirə bilmir, ayırd edə bilmir. Məsələn, bu gün uşaqların böyük əksəriyyəti gül növlərini bir-birindən fərqləndirə bilmirlər. Bəzən ailələr də böyüklər bu gül və bitki növlərini ayırd edə bilmirlər. Bunun əsas səbəblərindən biri odur ki, insanların bir qismi uşaqlıq dövründən təbiətdən çox-çox uzaq düşürlər. Təbiətdə olan təbii bitkiləri gözləri ilə görmürlər və təbii ki, təbiətdəki bitkiləri də tanıyırlar. Bunu təkcə bitkilərlə bağlı deyil, dildə mənasını bilmədiyimiz çoxlu sayda digər sözlərə də aid etmək olar. Doğrudan, onların ifadə etdiyi məfhumu, anlayışı bilməmək dilin lüğət tərkibinin tam qavranılması işinə maneçilik göstərir. Ona görə də insan uşaqlıqdan başlayaraq onu əhatə edən aləmə elə-belə baxmamalı, onun mənaasını, hikmətini anlamğa çalışmalıdır.

Beləliklə, Bəxtiyar Vahabzadə "Xəyal" sözünün mənaasını çox sonralar başa

düşdüyünü deməklə, uşağın öyrəndiyi şeirdə, nəğmədə bilmədiyini sözün mənaasını vaxtında öyrənilməsinə məsləhət bildirir ki, ilk məqamda uşağın mənaasını bilmədiyini sözləri öyrənməyi adam onun valideynləri, babası, nənəsi və evdə ondan böyük olan qardaş-bacaları olmalıdır. Onlar isə uşağın psixologiyasını duymağı, hiss etməyə çalışmalıdırlar. Eyni zamanda uşağın səviyyəsinə etməyi mütləq nəzərə almalıdırlar. Düzdür, bu, çətin bir işdir. Ancaq bu çətinliyin öhdəsindən gəlməyi bacarmaq lazımdır. Bəxtiyar Vahabzadə, hətta uşaqlar haqqında yazanda da bu çətinliyi nəzərə almağı olduqca vacib sayır. O yazırdı: "Uşaqlar haqqında yazmaq çətinidir, deyirlər. Bu, doğrudan da belədir. Bəs bu çətinlik nədədir? Məncə, bu çətinlik dəfələrlə eşitdiyimiz kimi birinci növbədə uşağa məxsus olan xüsusiyyəti – uşaq psixologiyasını, uşaq təbiətini, uşaq aləmini bilməkdir. Uşaqlar üçün yazıb, onların dilini dərk etmə qabiliyyətlərini, ətrafdakı hadisələrə münasibətlərini bilməmək şairi sözsüz ümumiçiliyə, mücərrədliyə aparacaqdır". Deməli, Bəxtiyar Vahabzadə uşaq təbiətini, uşaq aləmini bilmədən uşaq üçün yazmağın mümkünsüzlüyünü qeyd edir. Bundan başqa, o, pedaqogikadakı əyaniyyət prinsipi konkret olaraq hər hansı bir fikrin, ideyanın daha canlı çatdırılmasında əhəmiyyətli hesab edirdi. O yazırdı: "Pedaqogikadan bildiyimiz kimi, uşaqlar üçün tədrisin özü də əyaniyyət prinsipi ilə aparılır. Müəllim uşağa iki üstəgəl ikinin dörd olduğunu quru sözlərlə deyil, sayğacda iki daşın üstünə iki daş əlavə etməklə, doğrudan da dörd alındığını məhz göstərməklə öyrədir.

Uşaq ikinin üstünə iki gələndə dörd alındığını sayğacda öz gözləri ilə gördüyü kimi, təbliğ olunan ideyanın faydalılığını, yaxud pis əməlin faydasız olduğunu da konkret həyat lövhələrində görməlidir. Bunun üçün isə şair quru nəsihətçiliyə, ümumi söz-

çülüyə getməməli, aşılmaq istədiyi fikri canlı bəyazlarla göstərməlidir". Konkret olaraq həyat lövhələri arasında öyrənmək, quru nəsihətçilikdən, sözçülükdən uzaq olaraq canlı bəyazlarla öyrənmək uşağın yaddaşına bililiyi əbədi həkk edir. Hazırda tədris prosesində tədrisin əyaniyyət prinsipi ilə aparılmasına daha çox üstünlük verilir. Deməli, təcrübə göstərir ki, əyaniyyət üzərində qurulmuş tədris prosesi mücərrədlikdən uzaq olmaqla, daha canlı və inandırıcı olur. Ümumiyyətlə, öz sənəti, öz sözü, öz nəfəsi olanlar başqılardan seçilir, hətta yadda qalırlar. Bəlkə, heç bəlkəsiz də, bütün sənət sahələrində o adamlar seçilir ki, onların sənətlərinə məhəbbətlə bəlgənlər, məşğul olduqları sahənin dərinliklərinə bəz vururlar, biganəlikdən və laqeydlikdən uzaq olurlar.

Bəxtiyar Vahabzadə təlim, tərbiyə və təhsil sahəsində keçmiş xör baxmağın əleyhinədir. Keçmişini bəyənənmək, hər şeyi inkar etmək gələcəyə də inamsızlıq yaradır. Odur ki, Bəxtiyar Vahabzadə məqamında "Keçmişinə xör baxan gələcəyinə xör baxar", "Nə tökərsən əşinə, o da çıxar qaşığına" el sözündən, atalar sözündən istifadə etməklə düz danışmayanları, düz yazmayanları, maqalələrində, yazı-pozularında həqiqi təhrif edənleri inandırıcı dəlillər əsasında sözün həqiqi mənasında tərbiyələndirirdi. Məsələn, 1972-ci il avqust nömrəsində Türkiyədə nəşr olunan "Varlıq" jurnalında İsmət Zeki Eyyuboglu adlı birisi XX əsrə qədərki türk ədəbiyyatını ("ölü ədəbiyyat", təsəvvüf ədəbiyyatını (Nəsimini, Füzulini) "fikirdən məhrum, mənasız, aylanca məqsədi ilə" yazılmış ədəbiyyat hesab edirdi. Bəxtiyar Vahabzadə bunu ədəbiyyata, mədəniyyətə bir qəsd-qəraz heab edərk yazırdı: "Eyyuboglu bir məqaləsi ilə bir xalqın neçə əsrlik ədəbiyyatını, sənətini, ictimai fikrini yərsə vurur, keçmişini bəyənir, atasını inkar edir. Mən ona bir el sözü ilə cavab vermək istəyirəm: "Keçmişinə xör baxan gələcəyinə

xör baxar". Yazıq Eyyuboglu, sən ki, öz atasını bəyənmişən, görəsən sənənin balanı da sənə bəyənəcəkmizi?". Ümumiyyətlə, öyrəndiklərinə o qədər zəngin və geniş olmalıdır ki (həm həyatdan, həm də kitabdan öyrəndiklərin) məqamında, yerində verdiyin cavab tutarlı alınsın və təsir gücü ilə qarşı tərəfin iddiasını alt-üst etsin. Bu da bir bacarıqdır və bəlkə də pedaqoji ustalılıqdır. Bu mənada Bəxtiyar Vahabzadə İsmət Zeki Eyyubogluğun fikrinə əsaslı olduğunu təsdiq etmək üçün ədəbi-bədii əsərlərdən oxuduqlarına istinad etmişdir: "L.Tolstoyun bir hekayəsi yadıma düşdü: "Ata qocaldı, əlləri əsməyə başladı. Oğul boşqabın sinmasından qorxaraq atasına taxta çanaqda yemək verdi. Bir gün işdən gəlirəcn gördü ki, balaca oğlu qarşısına taxta, mismar qoyub nə işə qayırmı. Soruşdu:

- Bu nədir?

Uşaq cavab verdi:

- Sən də qocalanda babam kimi əllərin əsəcək, boşqabları qırıcaqsan. Ona görə də indidən sənə taxta çanaq qayırıram".

Uşaq gördüyünü eləyirdi və düz eləyirdi. Çünki atalar demişkən: "Nə tökərsən əşinə, o da çıxar qaşığına".

Eyyubogluğun iddiasına görə, əsl ədəbiyyatı indi yadırlar.

İndi ki, belə başlamışıq, bu gün yaratdığımız ədəbiyyatı da sabah sizə balalarınızın inkar edəcəm". Əslində Bəxtiyar Vahabzadənin bu fikri, məntiqi, bütövlükdə mövqeyi bütün zamanlar gənclik üçündür. Eləcə də düzgün olmayan meyllər bəz qaldrında kimin kim olduğunu göstərmək üçün on yaxşı örnəklərdən biridir. Bütün zamanlarda atalar – oğullar, yaşlı nəsil – gənclik arasında barışmazlıq olub. Hətta ədəbiyyatda gənə ədəbi nəslin klassikləri bəyənənməsi də olub, indi də bu meyllər az deyil. Gəncliyə, gənə ədəbi nəslin nümayəndələrinə belə örnəklər – Bəxtiyar Vahabzadə kimi sənət-karlam fikirləri həmişə gərəkirdi. Oular keçmişə də, bu günə də düzgün qiymət verməyi

bacarı və gələcəyin də düzgün istiqamətini göstərə bilirlər.

Borc hissi, özünü cəmiyyətə, Vətənə borclu hesab etmək təkcə biliyi almaqla qurtarmır. Bu, işin zəhiri cəhətidir. Yəni biliyi almaq işin zahiridir. Ancaq həmin biliyin cəmiyyətin, insanların xeyrinə xərclənməsindən uzaq olmaq vətəndaşlıq borcunu bilməmək deməkdir.

Bəxtiyar Vahabzadə 1970-ci ildə "Borc hissi" məqaləsində özünü intelligent hesab edənlərin vəzifələrini, fəaliyyətlərini məzmununun nədən ibarət olmasını konkret misallarla izah edirdi. O, intelligent – ziyalı kimdir? Bütün bilikli, ali təhsilli adamlara intelligent – ziyalı demək olarmı? suallarına cavab axtarırdı. Bəli, intelligent sözü intellekt sözündən yaranmışdır, Azərbaycan dilində ziyalı kimi işlənir. Ziyalı sözü isə ziya (ışq) sözündəndir.

Intelligenti, ziyalını tamamlayan hansı cəhətlər var? Bu cəhətlər içərisində Bəxtiyar Vahabzadə vətən və xalq qarşısında borc hissini əsas hesab edirdi. Doğrudan da, biliyi almaq, diplomu almaq hələ ziyalılıq deyil. Elələri var ki, onların diplomları yoxdur. Ancaq onlar təbiətən ziyalıdırlar. Bəxtiyar Vahabzadə yazır: "...borc hissini intelligentliyin əsas şərtlərindən biri hesab edirəm. Dünya hadisələrindən, təzə dəblərdən, yəni axımlardan və cərəyanlardan xəbərdar olub, bir insan kimi öz ictimai borcunu başa düşməyən, vətəndaşlıq vəzifəsini bilməyən, həyatın mənasını dərk etməyən, nəyin naminəse yəni, alışımağı özünə məslək seçməyən bir adamı mən kamill intelligent hesab etmərəm. Əsl intelligent birca şeyi bilməlidir: mən nəyin naminə yaşayıram?" O biləcək ki, çörəyini yediyi, havasını udduğu vətənə, torpağa borcludur. Borcunu bildikdən sonra vəzifəsini də dərk edəcaqdır. Hər bir insanın ən müqəddəs vəzifəsi Vətənə xidmətdir. Təbii ki, vətənə xidmət etmək üçün insanda savad, bilik,

mədəniyyət, geniş dünyagörüş olmalıdır.

Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: "Mən universitetdə müəlliməm. Beşinci kurslara müəhazirə oxuyuram. Bu adamlar artıq ali təhsilə yiyələnmiş savadlı, bilikli cavanlardır. Lakin təəssüf ki, mən onların bazisinə intelligent deməzdim. Niyə?" Niyəsini Bəxtiyar Vahabzadə faktlarla izah edirdi. Qeyd edirdi ki, gənclərlə söhbət zamanı məlum olur ki, dünyadakı kino ulduzlarını, rejissorları, müğənniləri, futbolçuları tanıyırlar, hətta onların tərcümeyi-hallarını da bilirlər. Ancaq dünyadakı siyasi, ictimai hadisələrə biganədirlər. Belə cavanlar bunu mədəniyyət sayırlar. Əslində isə bu, mədəniyyət deyil. Bəxtiyar Vahabzadə uzaq qəhurlarının birinin evində müşahidə etdiyi bir hadisədən çıxış edirdi. Belə ki, uzaq qəhumu – ev sahibəsi evində Heminqueyin şəkillərini açsa da, onun əsərlərini oxusa da, onun evində bir dənə də olsun Azərbaycan ədəbinin, yaxud aliminin kitabı yoxdur. Bəxtiyar Vahabzadə yazırdı: "Burda N.Nərimanovun "Bahadır və Sona" povestindəki bir obraz yadıma düşür. Bu qız xarici ölkədə təhsil alıb bir neçə cənabi dil bilməsi və öz dilini bilməməsi ilə fəxr edirdi. Bu, mədəniyyətdirmi? Qətiyyənlə! Bə, təqlidirdi, bu mədəniyyətsizliyin ən bariz nümunəsidir.

Belə adamlar mədəniyyəti zahirdə görürlər. Əgər o qadın özünü dərk eləsaydı, onun evində Nizaminin də, M.F.Axundovun, C.Cabbarlının da kitabları olardı. Höteni oxuyan və sevmən bu qadın bilmir ki, onun pərəstisi etdiyi Höte Nizamini özündən qat-qat yüksək sənətkar hesab etmişdir".

Bəxtiyar Vahabzadə öyrətmək üçün sadə yollardan, üsullardan istifadə etməyi məqbul sayırdı. O, sadə yolla öyrətməyin faydasına inanır və bu yolu təbliğ edirdi. Görünür ki, bu da onun müəllimlik təcrübəsindən irəlilə gəlirdi. Göründüyü kimi, o, böyük sənətkar, alim olmaqla yanaşı, həm də böyük pedaqoq idi.

MAARİF FƏDAILƏRİNDƏN BİRİ: ƏFSUN ƏFƏNDİYEV

Təhsilimizin tarixində danılmaz xidmətləri olan şəxslərdən biri də on il respublika maarif nazirinin müavini vəzifəsində çalışmış Əfsun Əfəndiyevdir. Onun bu vəzifəyə təyin olunmasından dörd on illik keçir. 40 il əvvəl – 1974-cü il. Respublikada yarıdılmış tələbkarlıq və işgüzarlıq şəraiti rəhbər pedaqoji kadrların da seçilməsinə diqqətə artırırmış, ən müddətdə kadrların tərkibində keyfiyyət dəyişiklikləri aparılmışdı. Bu məqsədlə Nazirliyin mərkəzi aparatında əsaslı işlər görülmüşdü.

Ötən əsrin 70-ci illərində gündüz ümumtəhsil məktəblərində təhsilalanların sayı bir milyon dörd yüz minə çatmışdı. Təhsil sahəsində böyük dəyişikliklər aparılırdı. Azərbaycan təhsilinin 1969-1982-ci illərdəki uğurları, respublikadakı ümumi təndensiya nazirliklərdə də hiss olunurdu. Əfəndiyev 1974-cü ildən ömrünün sonunadək nazirnin ümumtəhsil məktəblərinə baxan müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Əfsun Piran oğlu Əfəndiyev 1928-ci ildə Samux rayonunun Alpud kəndində doğulmuşdur. 1942-ci ildə Alpud məktəbinin 9-cu sinfini bitirdikdən sonra dərhal kəndlərdəki məktəbə müəllim təyin edilmişdi. Lakin onun bu sevinci uzun çəkməmişdi. Böyük Vətən müharibəsi hər şeyi yarıncıq qoymuşdu. Cəbhədə vəziyyət ağır idi. Bunu yaxşı dərk edən gənc Əfsun könüllü olaraq ordu sırasına yazıldı. Döyüşdə ali dərəcə ağır yaralandı. 1944-cü ildə Polşa cəbhəsində vuruşur, səhhiyyə ilə əlaqədar 1945-ci ildə ordudan təxris olunur. Gənc müəllim

cəbhədən döyüş medalları ilə qayıdır. O yəni də öz doğma işinə – Samux rayonunda müəllimliyə başlayır və təhsilini davam etdirmək üçün növbəti ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin qiyabi şöbəsinə daxil olur. 1952-ci ildə ADU-nun tarix fakültəsini bitirir. Yəni də könüllü olaraq, rayonda işləməyə hazır olduğunu bildirir. Lakin ona öz kəndində işləmək qismət olmur. Çünki o illərdə Əfsun müəllimin doğulduğu, boya-başca çatdığı, müəllim işlədiyi kənd artıq yox idi. O kənd Mingəçevir dənizinin altında qalmışdı. Ona görə də Əfsun müəllim özü üçün yeni iş yeri seçməli idi. Belə də oldu. O, müəllimə ciddi ehtiyacı olan Xaçmaz rayonuna təyinat aldı. Gənc müəllim tezliklə kənd camaatı ilə qaynaq-yarışdı. Mühəribədən sonrakı bərpa və quruculuq işlərinin qoynuna atıldı. O öz sənətini sevirdi. Uşaqlar da, valideynlər də ondan çox razı idi. Bu illərdə artıq Əfsun müəllim həm də qabaqcıl müəllim kimi tanındı. 1952/53-cü dərslərində o, işlədiyi Xudat orta məktəbindən qonşu məktəbə direktor vəzifəsinə irəliləmişdi, 1953-cü ildən 1962-ci ildəki Müqəddir qasabə məktəbində direktor vəzifəsində çalışmışdı. Yaxşı işinə görə, Maarif Nazirliyi, partiya, sovet təşkilatları onu ehtiyat rəhbər kadrların siyahısına saldırlar, gənc direktor yuxarı təşkilatların da diqqətini özünə cəldi. Valideynlərinin vaxtsız itirimi Əfsun kollektivə öz doğma ailəsi kimi baxırdı. O bu vəzifədə də özünü doğrultdu. Artıq onun adı hər yerdə hörmətlə çəkilirdi. O vaxtdan neçə illər keçsə də, həmin kənddə